

Svar på skriftligt spörsmål SSS 138/2026 rd

Svar på skriftligt spörsmål om nedläggningen av Riksarkivets verksamhetsställen och bevarandet av ursprungligt arkivmaterial

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 138/2026 rd undertecknat av riksdagsledamot Jani Kokko /sd:

Hur säkerställer regeringen att nedläggningen av Riksarkivets verksamhetsställen och den pågående digitaliseringen inte leder till att nivån på historieforskningen försämras och forskningsämnena minskar i Finland,

anser regeringen det vara acceptabelt att tillgången till centralt arkivmaterial försämras och den regionala ojämlikheten ökar och

hur säkerställer regeringen att ändringarna gällande digitaliseringen och minskningen av konserveringsresurserna inte äventyrar förvaringen av det ursprungliga arkivmaterialet eller leder till att det skadas eller förstörs?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Riksarkivets arbete som det finländska samhällets minne är oersättligt och kräver långsiktig saksakskap. Dess roll som garant för förutsättningarna för forskning, undervisning och bildning är central i hela landet.

Till Riksarkivets uppgifter hör att trygga användbarheten hos handlingar och informationsmaterial som hör till det nationella kulturarvet. Riksarkivet ska också främja användningen av detta material i forskningssyfte. Samma ämnesområde har behandlats i flera svar på skriftliga spörsmål (SSS 196/2023 rd, SSS 111/2026 rd, SSS 127/2026 rd, SSS 130/2026 rd, SSS 135/2026 rd). Riksarkivets strategiska mål är att utöver historieforskning betjäna forskning inom olika vetenskapsområden och utveckla sina digitala tjänster så att de motsvarar forskningens föränderliga behov.

Riksarkivets verksamhet har förändrats och kommer att förändras kraftigt under de kommande åren. Antalet besök i forskarsalen har minskat med över 80 procent på två årtionden, medan användningen av digitalt material har ökat betydligt. För närvarande uträttas 98 procent av ärendena

enbart digitala. År 2025 utträttade 2,1 miljoner användare ärenden via digitala tjänster. År 2025 uppgick antalet kunder av forskarsalen till 12 733 i Riksarkivet.

De digitala tjänsterna tjänar lagens syfte på samma sätt som forskarsalarna. Antalet besökskunder minskar hela tiden och Riksarkivet har redan minskat utbudet av forskarsalstjänster så att det motsvarar det faktiska behovet. Riksarkivet har inga ekonomiska förutsättningar att samtidigt upprätthålla ett omfattande fysiskt nätverk av lokaler och utveckla den digitala verksamhet som betjänar dagens samhälle. Resurserna ska fördelas till tjänsterna och tillgången till material.

De direkta förvaringskostnaderna för analogt material uppgick 2024 till cirka 4,75 miljoner euro, medan de direkta kostnaderna för Riksarkivet för förvaring av digitalt material är cirka 300 000 euro. Riksarkivets fastighetskostnader uppgår i sin helhet till 10 miljoner euro per år. Riksarkivet har över en miljard filer digital information och över två miljarder sidor analogt material som digitaliseras enligt kundernas behov.

Konsekvenserna av ändringarna av verksamhetsställen för forskningen har bedömts noggrant. Antalet fysiska kundbesök vid de verksamhetsställen som enligt planerna ska läggas ner har varit lågt, till exempel i Jyväskylä är antalet i genomsnitt 8 och i Joensuu 10 per öppetdag. Största delen av forskarnas behov tillgodoses alltså redan nu med digitala tjänster.

Det har framförts oro över att tillgången till material börjar styra forskningsämnen. Övergången till digital leverans förebygger dock marginalisering av analogt material och främjar jämlik tillgång till det. För en stor del av forskarna ligger forskarsalarna långt borta eller så lämpar sig deras öppettider dåligt för arbetslivet. Digitala tjänster är det enda sättet för majoriteten att uträtta ärenden.

Riksarkivet har sedan 2021 tagit emot material från statsförvaltningen endast i digital form, och från och med 2025 har den digitala mottagningen utvidgats till hela den offentliga förvaltningen. Digitala material har således aldrig haft ett analogt exempel. Dessutom har Riksarkivet sedan 2017 (ändring av arkivlagen 1146/2016, 14 a §) kunnat förstöra analoga handlingar efter att de digitaliserat och när bevarandet av, integriteten för eller konstaterandet av autenticiteten av uppgiften har tryggats.

Verksamhetsställets geografiska läge är inte längre avgörande för tillgången till material. Dessutom utnyttjar Riksarkivet metoder för artificiell intelligens, såsom identifiering av handskrivna text och automatisk indexering av material, vilket gör det enklare att hitta och använda materialet än tidigare.

Forskare som behöver fysiskt material kan använda forskartjänster vid de kvarvarande verksamhetsställen eller beställa materialet som fjärrlån till universitetsbiblioteken. Riksarkivet har fjärrlåneavtal med de universitetsbibliotek på vars ort Riksarkivet inte har något verksamhetsställe. Denna modell utvidgas till att gälla även de orter där verksamhetsställen avvecklas.

Likabehandlingen tillgodoses inte genom en geografisk fördelning av verksamhetsställena utan genom tjänsternas faktiska tillgänglighet. Nätverket av fysiska verksamhetsställen betjänar endast dem som har möjlighet att resa och/eller använda forskarsalar under deras öppettider. Den digitala tillgängligheten är betydligt mer jämlik och når också områden där Riksarkivet aldrig haft verksamhetsställen.

Främjandet av tillgången till och användningen av material samt forskning som grundar sig på det förutsätter att bevarandet av materialet tryggas och just därför har digitaliseringsprocesserna planerats omsorgsfullt. Att förstöra analogt material i samband med digitaliseringen är inte vårdslöshet utan ett lagstiftningsmässigt styrt förfarande. Enligt 14 a § i arkivlagen (1146/2016) kan Riksarkivet bestämma om förstöring av original exemplaren av handlingar som överförs till elektronisk form, endast om detta kan ske utan att bevarandet av, integriteten för eller konstaterandet av autenticiteten av handlingen eller av uppgifterna i den äventyras och utan att handlingens kulturhistoriska värde eller juridiska bevisvärde minskar.

Den så kallade massdigitaliseringsprocessen som syftar till att förstöra myndigheternas analoga material omfattar kvalitetssäkring och förstöringen görs först när skyddstiden på sex månader har gått ut. Det analoga materialet som ingår i Riksarkivets egna samlingar har inte förstörts efter att det digitaliserats. I digitaliseringsprocessen används avbildningsmetoder och -utrustning som lämpar sig för varje materialtyp så att skört material inte skadas vid avbildningen. Förberedelse av materialet, metadataarbetet och efterkontrollen av kvaliteten inklusive korrigerande och kompletterande avbildningar som görs utifrån kundresponsen säkerställer att det inte förekommer svinn av analogt material under digitaliseringsprocessen.

I spörsmålet hänvisas till förstöringen av material i samband med digitaliseringsprocessen och till att konservering inte till alla delar har utförts på behörigt sätt före digitaliseringen. Dessutom hänvisas till bedömningar av minskningen av konservatorresurserna, vilket på lång sikt kan äventyra bevarandet av originalmaterialet. När det gäller kvalitetsavvikelser i tidigare digitaliseringar är det sannolikt fråga om mikrofilmat material som gjordes för flera årtionden sedan och som haft kvalitetsproblem. I dessa fall har digitaliseringens kvalitet förbättrats genom att avbilda det ursprungliga materialet på nytt. Det handlar inte om att förstöra materialet utan om att förbättra kvaliteten.

Digitaliseringen skyddar också materialet aktivt: när innehållet är digitalt tillgängligt minskar behovet av att behandla det ursprungliga fysiska exemplaret och det kan överföras till passiv förvaring. När det gäller självförstörande material är digitalisering i praktiken det enda sättet att säkerställa att materialet bevaras och är tillgängligt.

Konserveringen minskar inte jämfört med nuläget. I enlighet med konserveringsstrategin fokuserar konserveringen på att säkerställa att det kulturhistoriskt mest värdefulla materialet bevaras och resurserna fördelas riskbaserat dit där behovet är störst.

Helsingfors 29.4.2026

Forsknings- och kulturminister Mari-Leena Talvitie